

INHOUD

BLZ

1. INLEIDING.....	2
2. GEOMORFOLOGIE	4
3. CULTUURHISTORIE	6
4. LANDSCHAPSSCHAAL.....	8
5. HOOGWATERVEILIGHEID	10
6. NATUUR.....	12
7. SAMENVATTING ONTWERPUITGANGSPUNTEN	14
8. CONCEPTVORMING	16
9. LANDSCHAPSPLAN.....	18
10. BEELD EN BELEVING.....	20

1. INLEIDING

Dekker Grondstoffen heeft een plan ontwikkeld waarbij de winning van bouwgrondstoffen, zoals zand en klei, zodanig plaats kan vinden dat het wingebied na beëindiging van het winproces een grote maatschappelijke meerwaarde vertoont. Daartoe is een ruimtelijk plan opgesteld waarin de toekomstige landschappelijke kwaliteiten worden verbeeld.

Bij het ontwerp van het landschapsplan voor de Willemspolder zijn een aantal doelstellingen leidend geweest. Naast het algemeen belang om de benodigde bouwgrondstoffen in eigen land te winnen en het bedrijfseconomisch belang van Dekker Grondstoffen, heeft initiatiefnemer ook duidelijk een aantal maatschappelijke doelen voor ogen gehad.

Zo moesten een aantal opvallende, maar landschapsvreemde elementen in de uiterwaard zodanig bewerkt kunnen worden, dat een samenhangend en logisch landschapsbeeld kon ontstaan.

Ook zou het plangebied ruimte moeten bieden aan een groot scala aan riviergebonden natuurdoeltypen, waarmee het Natura2000-gebied verder zou kunnen worden versterkt.

Daarnaast moet de Willemspolder meer (extensief) recreatieve mogelijkheden gaan bieden aan de lokale bevolking, die nu alleen vanaf de dijk en een enkele landweg kan worden beleefd.

En *“last but not least”* zou de Willemspolder, in samenhang met andere uiterwaarden zodanig moeten worden ingericht dat de rivier bij hogere afvoeren meer ruimte wordt geboden. Hoewel op dit moment nog geen sprake is van een rivierverruimende taakstelling, zou het plan daarop al wel moeten kunnen anticiperen, zodat de Willemspolder toekomstbestendig wordt.

Deze notitie heeft als doel om de gemaakte keuzes tijdens het ontwerpproces nader te motiveren. Aan de hand van de meest bepalende thema's worden deze keuzes onderbouwd.

Thema's

Geomorfologie

Cultuurhistorie

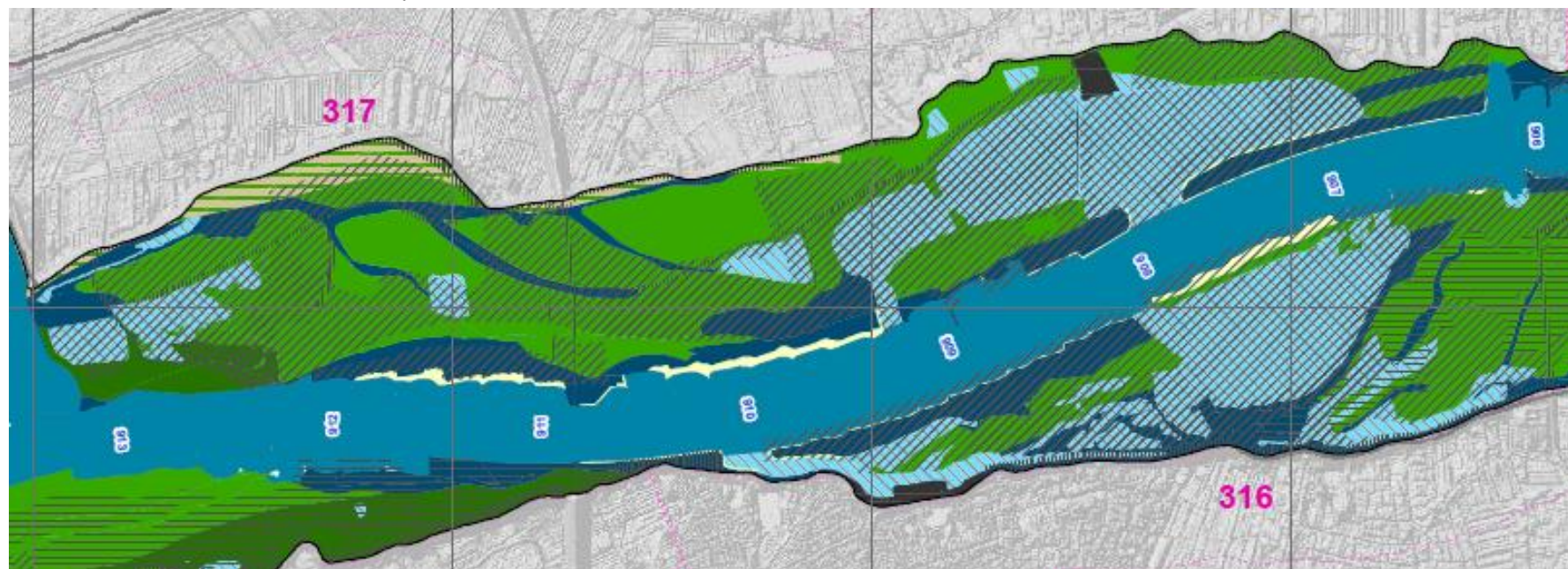
Landschap

Hoogwaterveiligheid

Natuur

2. GEOMORFOLOGIE

UIKAV 2014 Basiskaarten Landschap

Legenda: Geomorfologie Kaartlaag: Basiskaart Landschapsouderdom

- 10100 - Genormaliseerde Vaargeul
- 10200 - Kribvak-zone
- 10300 - Onnatuurlijk water; incl. wielen.
- 10400 - Strangen, Restgeulen, Laagtes in kronkelwaard
- 10500 - Kronkelwaard, matig hoog opgeslibd
- 10600 - Kronkelwaard, hoog opgeslibd
- 15400 - Crevassecomplex-over-Predeltaisch landschap: laagte, crevassegeul
- 15500 - Crevassecomplex-over-Predeltaisch landschap: matig hoog opgeslibd
- 15600 - Crevassecomplex-over-Predeltaisch landschap: hoog opgeslibd
- 20500 - Afgedekt predeltaisch landschap (gebied buiten beddinggordels)
- 20600 - Dagzomend predeltaisch landschap

Fragment van de zanddiepte-kaart (uit: Berendsen e.a., 2001), opgesteld t.b.v. een eerder onderzoek (de ingetekende projectcontour is in dit kader niet meer relevant). In het westelijke deel van de Willemspolder is het patroon van evenwijdig lopende strangen nog duidelijk herkenbaar aan smalle zones met een dieper zandvoorkomen (bruine banen).

Ook in de oorspronkelijke verkavelingspatronen is het proces van stroombaanverlegging nog te herkennen.

Leidende ontwerputgangspunten

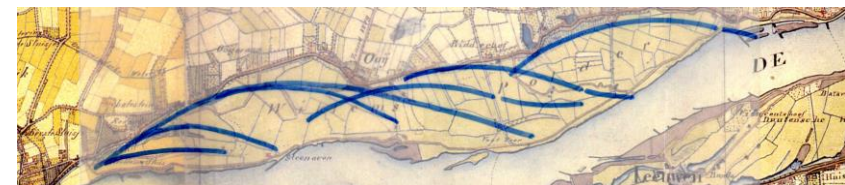
- Restgeulen zijn leidend bij hertracering watersysteem t.b.v. natuurlijke doorstroming bij hoge afvoer;
- Bestaande zandwinplassen opnemen in nieuw stelsel stroomgeulen;
- Hoge oeverwallen handhaven als scheidend element tussen uiterwaard en vaargeul.

Zanddieptekaart (ingetekende projectcontour in dit kader niet relevant)

Historische topografie

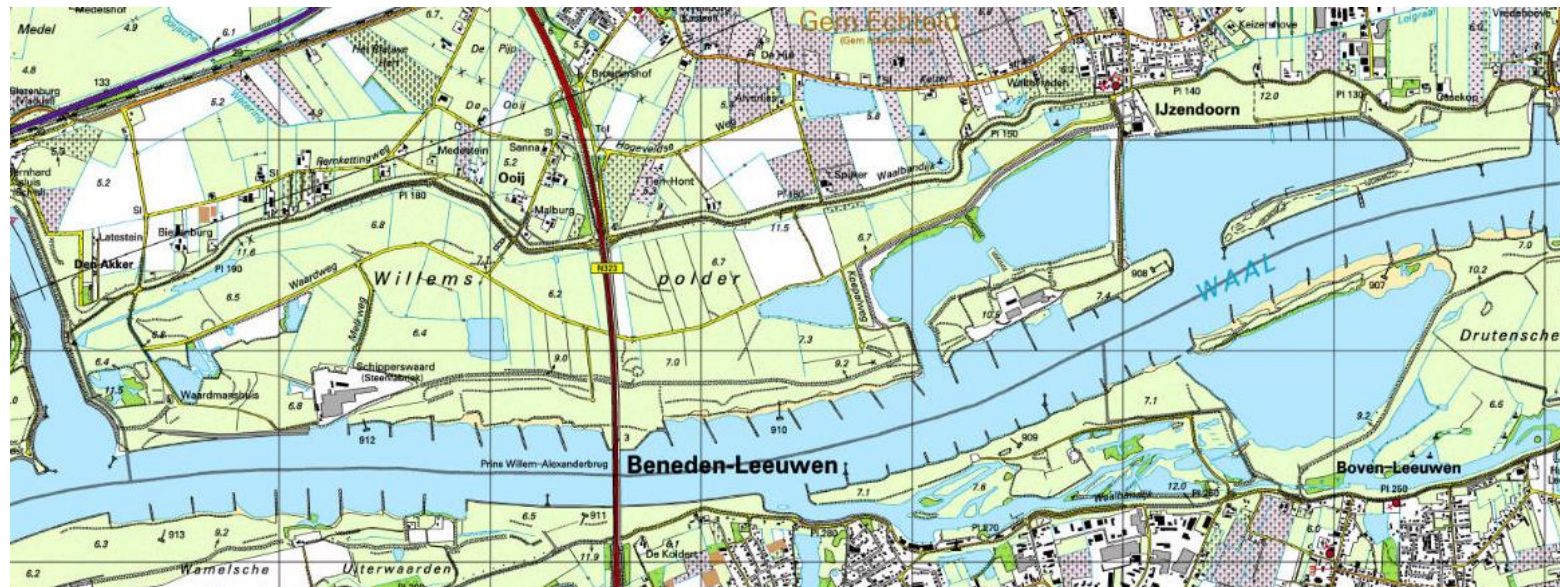
Patroon stroombaanverlegging

3. CULTUURHISTORIE

Topografie 1900

Referentie 2000

De topografische kaart van 1900 laat zien dat de Willemspolder dan nog vrijwel volledig in agrarisch gebruik is. De vestiging van een tweetal steenovens toont een voorzichtige aanzet naar het gebruik van de uiterwaard ten behoeve van de baksteenfabricage. De rivier is op enkele plaatsen voorzien van kribben, maar ook komen nog natuurlijke oeverlanden en overspoelde platen voor. Verlandende strangresten vormen de stille getuigen van voormalige stroomgeulen. Zuidelijk van het dorp IJzendoorn is in de uiterwaard nog de voormalige dorpspolder (Binnenwaard) met de restanten van een ringvormige kade zichtbaar. Ook de eeuwenoude Nieuwe weg, die vanaf de ooit centraal in het dorp gelegen kerk naar de rivier liep, is duidelijk zichtbaar. Verder is de polder nauwelijks ontsloten. Langs de bandijk zijn de lagergelegen stroken land te zien waaruit men de klei heeft gewonnen voor de dijkbouw. Deze dijkdellen zijn hetzij begreppeld en in agrarisch gebruik, hetzij als onland of griend gekarteerd. Op de stroomrug net ten zuiden van de buurtschap Ooij is een oude bewoningsplaats zichtbaar, waarvan het reliëf van de hoogwatervrije terp nog resteert. Inmiddels wordt de plek gemarkeerd door een monumentale boomgroep. Nabij de Koepelweg bevinden zich de restanten van een redoute uit de 'Franse tijd'. Veel van de historische sporen in het landschap geven sturing aan het landschapsplan.

Leidende ontwerputgangspunten

- Stroomgeulen en strangresten zoveel mogelijk volgen;
- Nieuweweg handhaven en accentueren;
- Steenovenlocaties als stedelijke focuspunten;
- Afgelegen bewoningsplaats verbijzonderen;
- Redoute als educatief attractiepunt inrichten.

Vroegere bewoningsplaats

Redoute

Voorbeeld van een redoute

4. LANDSCHAPSSCHAAL

Het landschap van de Willemspolder, hoewel van oorsprong agrarisch van karakter, toont een sterk door industrieel gebruik bepaald beeld. Het westelijk deel van de polder ademt nog de sfeer van de baksteenfabricage. Rond het fabriekscomplex is een groot gebied ontleid, wat heeft geleid tot tal van afgetichelde percelen en voormalige kleiputten, die inmiddels een hoge natuurwaarde vertonen. De aard en schaal van het industrieel gebruik hebben het landschapsbeeld weliswaar 'getekend', maar het is nog steeds de resultante van de 'traploze evolutie', die een landschap als dit door de jaren heen meemaakt.

Het oostelijk deel van de Willemspolder daarentegen toont ingrepen, die volledig afwijken van de meer traditionele ontwikkelingsgang van het uiterwaardenlandschap. De winning van zand gaat nu eenmaal gepaard met de inzet van robuustere middelen en verloopt volgens andere wetmatigheden, waardoor een ander schaalbegrip in het landschap wordt geïntroduceerd. Hierbij is dan ook sprake van een landschappelijke transformatie; geen evolutie, maar een revolutie. Het ontstaan van een aantal omvangrijke zandwinputten is hier gecombineerd met de aanleg van een riant overnachtingshaven en het integraal ophogen van een deel van de uiterwaard (destijds beoogd bedrijventerrein). Dergelijke grootschalige ingrepen bouwen niet voort op de bestaande patronen, maar veranderen het bestaande landschap radicaal. De Prins Willem Alexanderbrug sluit in dat opzicht prima aan op dit robuustere schaalbegrip.

Leidend ontwerpprincipe

- Vanuit dit robuuste perspectief wordt het landschapsplan opgezet, om een toekomstbestendige Willemspolder te realiseren.

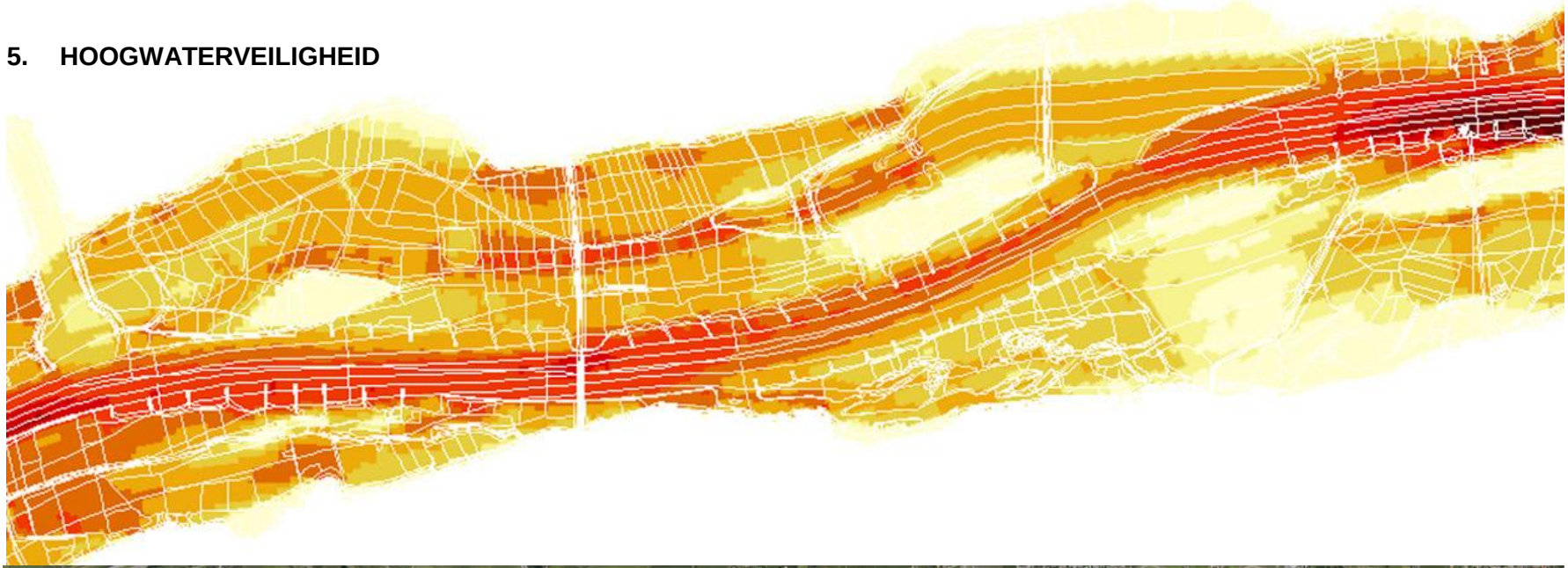

Uitgestrekte zandwinplassen

Grootschalige overnachtingshaven beroepsvaart

5. HOOGWATERVEILIGHEID

Op dit moment bestaat vanuit het Rijksbeleid nog geen taakstelling voor dit trajectdeel. Desondanks wordt bij het landschapsplan voor de Willemspolder rekening gehouden met een toekomstige afvoer die alsnog extra ruimte vergt. Zo wordt de Willemspolder, nu de mogelijkheid zich voordoet om 'werk met werk te maken', toch alvast toekomstbestendig gemaakt.

De bestaande plassen worden bij hogere afvoeren in principe vanuit de overnachtingshaven gevuld. De Nieuweweg fungeert daarbij als overloop. Door de plassenreeks naar het westen uit breiden kan een robuuste nevengeul worden gecreëerd die even voor het Amsterdam-Rijnkanaal weer uitmondt in de hoofdgeul. Deze nevengeul zal bij lagere afvoeren niet mee stromen, maar de natuur rond de geul kan bij een open verbinding benedenstrooms wel profiteren van de peildynamiek van de Waal. Door bij maatgevende hoogwaters meerdere uitstroomopeningen te realiseren worden zware dwarsstromen in de vaargeul vermeden.

Leidende ontwerputgangspunten

- Ontwikkeling van een nevengeul, voortvloeiend uit de bestaande plassen;
- Zoeken naar landschappelijke continuïteit met als uitgangspunt de huidige schaal;
- Dimensionering van in- en overlaten en drempelhoogten is op grond van rivierkundige expertise nader te bepalen en kan dynamisch van aard zijn (te beschouwen als 'kranen');
- Benedenstrooms is een open verbinding met de Waal acceptabel.
- Met meerdere uitstroomopeningen wordt een eventuele dwarsstroom in de vaargeul vermeden.

6. NATUUR

Landgebruik nu

Landgebruik toekomst

De ecologische waarde van de huidige Willemspolder is beperkt vanwege het intensieve agrarische gebruik. Ook de bestaande zandwinputten bieden, afgezien van de vaak rijk begroeide oeverzones een beperkte ecologische waarde.

Op dit moment zijn de hoge natuurwaarden nog vooral in het gebied achter de zomerkaden te vinden. Dit laagdynamische gebied, waar de peilwisselingen van de rivier gedempt worden, bevat een aantal belangrijke waarden. Strangen, doorbraakkolken, kleiputten en watergangen vormen prachtige biotopen voor een specifieke, aan moerassige milieu's gebonden flora en fauna.

Daarnaast biedt de rivier zelf met haar robuuste karakter en hoge peildynamiek een waardevol, maar tamelijk zeldzaam milieu. Op de oeverwallen wordt bij hogere afvoeren zand afgezet, maar er kan ook sprake zijn van erosie door wind en water. Ook hiertoe behoren bijzondere milieutypen, zoals stroomdalgraslanden en hardhout-oobossen met hun specifieke fauna.

De ecologische potentie van het gebied schuilt vooral in het samengaan van laag- en hoogdynamische milieutypen, waar bovendien de (agrarische) gebruiksdruk zeer beperkt is. Door terugtreden van de landbouw en hertracering van de zomerkade kan de ecologische potentie van het gebied sterk worden benut.

Leidende ontwerputgangspunten

- Reductie van intensieve agrarische gebruiksvormen;
- Behoud en ontwikkeling van de laagdynamische milieu's;
- Uitbreiding van de meer unieke hoogdynamische milieu's;
- Agrarisch natuurbeheer, waarbij de gebruiksiteit (veebezetting) is afgestemd op ontwikkeling en instandhouding van de beoogde natuurdoeltypen.

Laagdynamisch milieu

Hoogdynamisch milieu

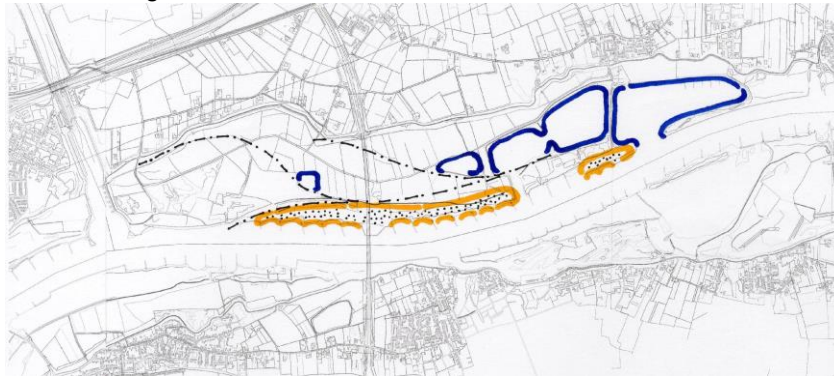
7. SAMENVATTING ONTWERPUITGANGSPUNTEN

Topografie huidige situatie

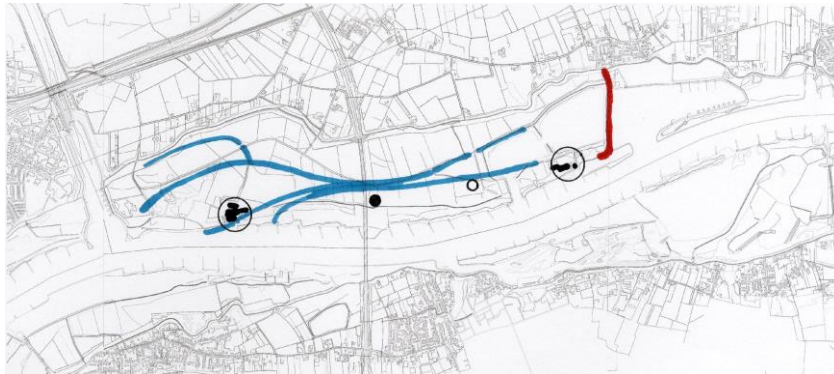

Het landschapontwerp is vervolgens opgebouwd op basis van de uitgangspunten die het thematisch onderzoek heeft opgeleverd. Hoewel het totale pakket ontwerpuitgangspunten voortkomt uit totaal verschillende thema's, is er vrijwel geen sprake van onderlinge strijdigheden. Dit levert dan ook een tamelijk vanzelfsprekend concept op, waarvoor nauwelijks principieel afwijkende varianten kunnen worden opgesteld.

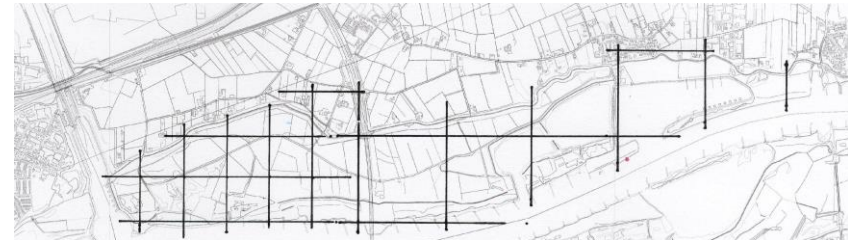
Geomorfologie

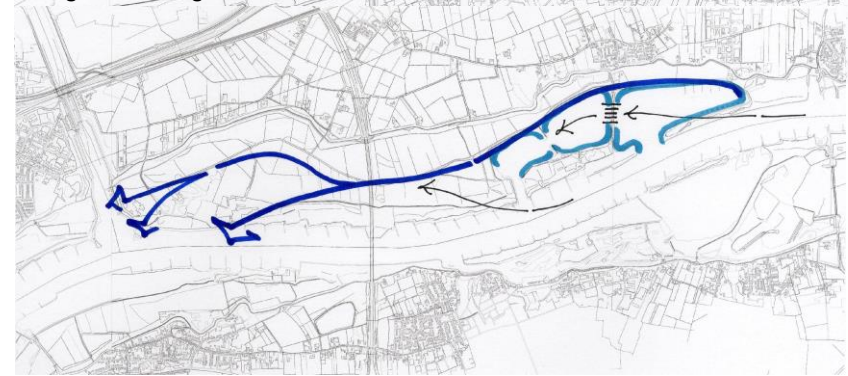
Cultuurhistorie

Landschapsschaal

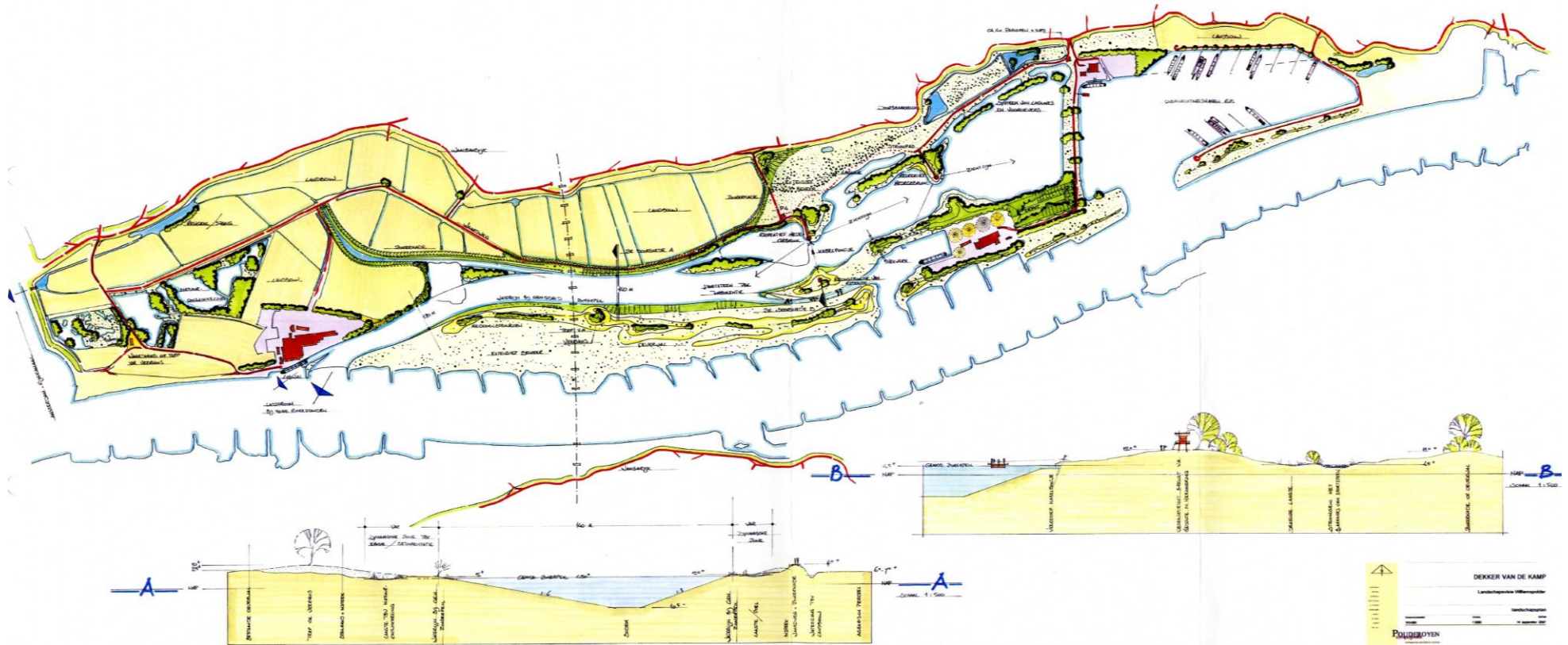
Hoogwaterveiligheid

Natuur

8. CONCEPTVORMING

De diverse ontwerpcycli die hebben geleid tot het uiteindelijke landschapsplan vonden hun oorsprong in het idee dat vanuit de bestaande plassen een nevengeul moest worden ontwikkeld. Een geul die naar analogie van enkele oude stroombanen juist voor de westelijke steenfabriek weer in de hoofdstroom moest uitmonden. Een noordelijke aftakking, uitmondend in een bestaande waterloop, legt een relatie met de kleiputcomplexen en de restanten van een strang in het westelijke deel van de polder. Een voormalige, vrijwel vierkante winput, bepaalt hier het splitsingspunt, waardoor de put wordt opgenomen in het geulensysteem.

Bestaande, cultuurhistorisch belangwekkende waarden en de door de fabrieksterreinen bepaalde focuspunten begeleiden de vloeiend vormgegeven hoofdstructuur.

Door de zomerkade te verleggen en plaatselijk te verwijderen komt een groter gebied rechtstreeks onder invloed van de rivierdynamiek.

9. LANDSCHAPSPLAN

Het Voorlopig Ontwerp van het landschapsplan voor de Willemspolder is inmiddels breed gecommuniceerd met de leden van de project- en klankbordgroep. Bij de lokale bevolking, het gemeentebestuur en projectpartners zoals Waterschap Rivierenland en Rijkswaterstaat blijkt het plan op voldoende draagvlak te kunnen rekenen. Nader onderzoek en studie op ecologisch en rivierkundig vlak is uiteraard nog noodzakelijk voor verdere *finetuning*. Ook de Provincie Gelderland heeft een positieve grondhouding, maar wijst nog op een zekere spanning die bestaat met de Europese regelgeving op het gebied van natuurwaarden. Daarnaast is men terughoudend bij de planbeoordeling, waar het gaat om de schaal van het toekomstige geulenlandschap.

Met deze notitie tracht Dekker Landschapsontwikkeling op dit laatste punt duidelijk te maken vanuit welk perspectief het Voorlopig Ontwerp tot stand is gekomen. Een perspectief namelijk dat uitgaat van het herstel van een inderdaad grootschalig, maar leesbaar en begrijpelijk landschapsbeeld. De grote schaal is immers reeds een gegeven in de huidige Willemspolder. Overigens wijkt deze niet af, van de schaal die bijvoorbeeld werd gehanteerd bij de inpassing en vormgeving van de Spiegelwaal te Nijmegen.

10. BEELD EN BELEVING

Op de volgende pagina's wordt aan de hand van visualisaties duidelijk gemaakt hoe het toekomstig landschap zal worden beleefd en hoe de gekozen schaalgrootte doorwerkt in de beleving.

Perspectief 1 Situatie nu

Perspectief 1 Toekomstbeeld

Perspectief 2 Situatie nu

Perspectief 2 Toekomstbeeld

Vogelvluchtperspectief vanuit het westen

